

Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Кафедра педагогіки та психології

З А Т В Е Р Д Ж У Ю
Проректор з навчальної роботи
М. Б. Боднар
« 21 » серпня 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ

з галузей 01 Освіта, 23 Соціальна робота

за спеціальностями 014 Середня освіта (Мова та література (англійська),
014 Середня освіта (Мова та література (німецька), 014 Середня освіта
Українська мова та література, 014 Середня освіта Музичне мистецтво,
014 Середня освіта Образотворче мистецтво, 014 Середня освіта Трудове
навчання та технології, 014 Середня освіта Біологія, 014 Середня освіта Фізична
культура, 012 Дошкільна освіта, 231 Соціальна робота

за освітньо-професійною програмою бакалавра

Кременець – 2016

Боднар М.Б., Савелюк Н.М., Мартинюк В.М. Психологія: [робоча програма з для студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Мова та література (англійська), 014 Середня освіта (Мова та література (німецька), 014 Середня освіта Українська мова та література, 014 Середня освіта Музичне мистецтво, 014 Середня освіта Образотворче мистецтво, 014 Середня освіта Трудове навчання та технології, 014 Середня освіта Біологія, 014 Середня освіта Фізична культура, 012 Дошкільна освіта, 231 Соціальна робота / М.Б. Боднар, Н.М. Савелюк, В.М. Мартинюк. – Кременець, 2016 – 45 с.

Розробники програми:

Боднар М.Б. – кандидат психологічних наук, доцент;

Савелюк Н.М. – кандидат психологічних наук, доцент;

Мартинюк В.М. – кандидат педагогічних наук, ст. викладач.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки та психології.
Протокол № 1 від 31 серпня 2016 р.

Завідувач кафедри:

Л.М. Кравець

31 серпня 2016р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 8	Галузі знань: 01 Освіта, 23 Соціальна робота	Нормативна	
	Спеціальності: 014 Середня освіта(Мова та література (англійська), 014 Середня освіта (Мова та література (німецька), 014 Середня освіта Українська мова та література, 014 Середня освіта Музичне мистецтво, 014 Середня освіта Образотворче мистецтво, 014 Середня освіта Трудове навчання та технології, 014 Середня освіта Біологія, 014 Середня освіта Фізична культура, 012 Дошкільна освіта, 231 Соціальна робота		
Модулів – 2	Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 6		1-й	1-й
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (реферат, практичне завдання)		Семестр	
Загальна кількість годин – 240		I-й, II-й	I-й, II-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4;2 самостійної роботи студента – 3,8		Лекції	
		38/16 год.	12/4
		Практичні, семінарські	
		30/20 год.	6/4
	Самостійна робота		
136 год.	214		
Вид контролю: екзамен/залік.			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 43,3% / 56,7% ;
 для заочної форми навчання – 10,83% / 89/17%.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання курсу навчальної дисципліни «Психологія» – ознайомлення студентів із основними поняттями, положеннями, законами та актуальними проблемами загальної психології, а також формування умінь використовувати відповідну обізнаність як фундамент у подальшій практичній діяльності.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психологія» є:

- аналіз базових категорій та понять сучасної психології в їх системному взаємозв'язку;
- розгляд основних форм вияву психічних явищ у їх цілісності;
- ознайомлення з класичними та сучасними концепціями особистості, її соціально-психологічної сфери, пізнавальних та емоційно-вольових процесів, індивідуально-типологічних особливостей;
- характеристика основних закономірностей, механізмів, законів функціонування різних сфер психічної активності особистості;
- розкриття значення психологічних знань у різних видах діяльності людини, в тому числі, професійної;
- озброєння загальною методологією, базовими методами та конкретними психологічними методиками вивчення особистості, її когнітивних, емоційно-вольових, індивідуально-особистісних особливостей;
- стимулювання самопізнання й самовиховання у контексті завдань формування професійно-важливих якостей психолога.

Вивчення курсу «Психологія» спрямоване на формування у студентів наступних професійних компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК): здатність самостійно розв'язувати складні спеціалізовані завдання й практичні проблеми в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теорій і методів освітніх наук і характеризується комплексністю й невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в закладах освіти середньої школи.

Загальні компетентності (ЗК):

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

Здатність проведення досліджень на відповідному рівні;

Фахові (спеціальні) компетентності:

Здатність формувати в учнів предметні компетентності з фізичного виховання, медико-біологічних та психологічних основ і технологій розвитку рухових умінь і навичок та фізичних якостей, санітарно-гігієнічних основ діяльності у сфері фізичної культури.

Здатність аналізувати особливості сприйняття та засвоєння учнями навчальної інформації з метою прогнозу ефективності та корекції навчально-виховного процесу з фізичного виховання.

Програмні результати навчання (ПРН):

Знає та вміє застосовувати на практиці основні положення фізіології, біомеханіки, морфології, психології, біохімії для розвитку фізичних (рухових)

якостей, формування рухових умінь і навичок людей різних вікових груп, володіє засобами інтегрального гармонійного (розумового, духовного і фізичного) розвитку людини.

Усвідомлює витоки і еволюцію формування теорії та методики фізичного виховання, медико-біологічні та психологічні основи і технологію фізичного виховання представників різних вікових груп, санітарно-гігієнічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту.

Знає біологічні, соціальні, психологічні, духовні чинники, що обумовлюють значущість професії фахівця в галузі фізичного виховання та спорту.

Після завершення курсу «Психологія» студент повинен:

Демонструвати знання основ філософії, педагогіки, психології, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, в обсязі, необхідному для розуміння причинно-наслідкових зв'язків у розвитку особистості, суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності.

Визначати сутність процесів навчання й виховання у закладах освіти, їх психолого-педагогічні основи в загальних поняттях та термінах, що є необхідним для успішної практичної діяльності.

Демонструвати знання методів формування навичок самостійної роботи й розвитку творчих здібностей і логічного мислення студентів в обсязі, необхідному для успішного вивчення фахових дисциплін.

Демонструвати уміння ефективно комунікувати з іншими, формувати сприятливий соціально-психологічний клімат у спільноті педагогічного колективу і класу, формувати команду, мотивувати інших до досягнення поставлених цілей, психологічно аналізувати педагогічну діяльність.

Ефективно використовувати новітні освітні технології, програмне забезпечення й сучасні технічні засоби навчання, створювати блоги, флеш-анімації, презентації, буклети.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Вступ у психологію та історія психології

Тема 1. Предмет психології як науки.

Предмет психології як науки та її завдання. Загальне поняття про психіку. Структура психічних явищ: психічні процеси, стани, властивості. Основні галузі психології. Основні принципи сучасної психології. Значення психологічних знань у педагогічній діяльності.

Тема 2. Методи сучасної психології.

Поняття про метод наукового дослідження. Основні вимоги до методів психології. Етапи психологічного дослідження. Класифікація методів психологічного дослідження. Емпіричні методи психологічного дослідження: спостереження, експеримент. Додаткові методи психології: опитування, тестування, аналіз процесу та продуктів діяльності.

Тема 3. Походження і розвиток психіки.

Розвиток форм відображення у живій та неживій природі. Розвиток психіки у філогенезі: стадії та рівні розвитку психічного відображення за О.М.Леонтьєвим і К.Е.Фабрі. Характеристика базових форм психічної активності: інстинктивна, регульована навичками, інтелектуальна поведінка. Рефлекторна природа психічного відображення. Мозок і психіка. Функціональні блоки мозку за О.М.Лурією. Поява та розвиток свідомості, її структура та суспільно-історичний характер. Свідоме та несвідоме у психічній діяльності людини.

Тема 4. Основні етапи розвитку психології.

Характеристика передумов виникнення психології. Донауковий етап становлення психології, його загальна характеристика.

Науковий етап розвитку психології. Криза психологічної науки на рубежі XIX-XX ст., її причини та наслідки. Основні напрями психології. Становлення і розвиток вітчизняної психологічної думки.

Змістовий модуль 2 Особистість в діяльності та спілкуванні

Тема 5. Психологія діяльності.

Поняття про діяльність. Мета й мотиви діяльності. Теорія діяльності. Структура діяльності (рухи, дії, операції). Види дій: внутрішні та зовнішні. Інтеріоризація, екстеріоризація. Засоби діяльності: знання, уміння (елементарні уміння та уміння-майстерність), навички. Перенесення та інтерференція навичок. Звички. Основні різновиди діяльності (ігрова, учбова, праця).

Тема 6. Психологія особистості.

Поняття про особистість. Співвідношення понять „людина”, „особистість”, „індивід”, „індивідуальність”. Теорії особистості. Структура особистості. Спрямованість особистості (потреби, мотиви, інтереси, цінності, ідеали, переконання). Самосвідомість та „Я-концепція”.

Тема 7. Спілкування.

Поняття про спілкування. Функції спілкування: комунікативна, інтерактивна, перцептивна. Різновиди спілкування. Засоби спілкування: вербальна комунікація (мова і мовлення) та невербальна комунікація.

Тема 8. Міжособистісні відносини в групах.

Поняття про групи. Класифікація груп. Конформізм і нонконформізм. Лідерство та керівництво: основні ознаки та відмінності. Стили керівництва. Міжособистісні стосунки в групах. Психологічна сумісність і конфлікт. Соціально-психологічний клімат групи. Методи дослідження взаємовідносин у групі.

Змістовий модуль 3

Пізнавальні психічні процеси

Тема 9. Увага.

Поняття про увагу. Теорії уваги. Класифікація уваги та характеристика окремих її видів. Властивості уваги: зосередженість, стійкість, переключення, розподіл, обсяг. Уважність як властивість особистості. Фактори, які сприяють повертання і підтриманню уваги.

Тема 10. Відчуття.

Поняття про відчуття як психічний процес. Фізіологічна основа відчуттів. Класифікація відчуттів та характеристика окремих їх видів. Основні властивості відчуттів. Загальні закономірності відчуттів: пороги чутливості, адаптація, взаємодія, сенсibilізація, контраст, синестезія. Компенсаторні можливості відчуттів.

Тема 11. Сприймання.

Поняття про сприймання. Фізіологічна основа сприймання. Класифікація сприймань та характеристика окремих видів. Властивості сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, осмисленість, вибірковість, апперцепція. Ілюзії сприймання. Спостереження і спостережливість.

Тема 12. Пам'ять.

Поняття про пам'ять. Теорії пам'яті. Класифікація пам'яті та характеристика окремих її видів. Процеси пам'яті: запам'ятовування, зберігання, відтворення, забування. Чинники успішного збереження та відтворення. Прийоми пригадування. Явище ремінісценції. Індивідуальні особливості пам'яті.

Тема 13. Мислення.

Поняття про мислення. Теорії мислення. Операції мислення: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, класифікація, систематизація. Форми мислення: поняття, судження (міркування), умовивід (індукція, дедукція, аналогія). Класифікація мислення та характеристика окремих його видів. Індивідуальні особливості мислення.

Тема 14. Уява.

Поняття про уяву. Теорії уяви. Класифікація уяви та характеристика окремих її видів. Мрія як особливий вид уяви. Способи створення образів уяви: аглютинація, аналогія, гіперболізація, літота, акцентування, схематизація і типізація. Уява і творчість. Індивідуальні особливості уяви.

Змістовий модуль 4

Регулятивна сфера психіки особистості

Тема 15. Почуття та емоції.

Поняття про почуття та емоції. Теорії емоцій. Класифікація емоцій та почуттів і характеристика окремих їх видів. Форми переживання почуттів та емоцій: афект, стрес, настрій, пристрасть, фрустрація. Індивідуальні особливості емоційної сфери людини.

Тема 16. Воля.

Поняття про волю. Спонукальна та гальмівна функції волі. Фази складної вольової дії. Вольове зусилля. Локус контролю: екстернальний, інтернальний. Вольові якості особистості. Безвілля, його причини і переборення.

Змістовий модуль 5**Індивідуально-психологічні особливості особистості****Тема 17. Темперамент.**

Поняття про темперамент. Теорії темпераменту. Психологічна характеристика типів темпераменту: холеричного, сангвінічного, флегматичного, меланхолічного. Позитивні та негативні сторони кожного типу темпераменту. Роль темпераменту в навчанні та праці. Можливості зміни темпераменту в процесі життя та діяльності.

Тема 18. Характер.

Поняття про характер. Теорії характеру. Акцентуація рис характеру. Структура характеру та основні риси типового характеру. Формування характеру.

Тема 19. Здібності.

Поняття про здібності. Природні передумови здібностей. Класифікація здібностей та характеристика окремих їх видів. Рівні розвитку здібностей: обдарованість, талант, геніальність. Здібності та інтелект.

Змістовий модуль 6**Теоретичні основи вікової психології.****Тема 20. Вікова психологія як наука.**

Предмет і завдання вікової психології. Теорії психічного розвитку. Вікова періодизація психічного розвитку. Методи дослідження у віковій психології.

Тема 21. Психічний розвиток новонародженого та немовляти.

Зародження психіки у пренатальний період. Психологічні особливості фази новонародженості. Соціальна ситуація розвитку немовляти. Психологічні новоутворення та провідна діяльність немовлячого розвитку. Когнітивний розвиток немовляти. Соціальна поведінка, емоційний розвиток та перші прояви самосвідомості в немовлячому віці. Криза «одного» року.

Тема 22. Психічний розвиток в ранньому дитячому віці.

Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення. Когнітивний розвиток у ранньому дитячому віці. Соціальна поведінка та емоційний розвиток у ранньому дитячому віці. Становлення самосвідомості та криза «трьох» років.

Тема 23. Психічний розвиток у дошкільному віці.

Анатомо-фізіологічні особливості дитини-дошкільника. Соціальна ситуація розвитку та психологічні новоутворення дошкільника. Сюжетно-рольова гра як провідний вид діяльності дошкільного віку. Когнітивний розвиток дитини-дошкільника. Соціальна поведінка та емоційний розвиток у дошкільному віці.

Тема 24. Психічний розвиток молодшого школяра.

Психологічна готовність дитини до школи. Криза «семи» років. Учбова діяльність як провідний вид діяльності молодшого шкільного віку. Соціальна ситуація розвитку. Розвиток пізнавальних процесів молодшого школяра. Соціальна поведінка, спілкування, самосвідомість у молодшому шкільному віці.

Тема 25. Психічний розвиток підлітка.

Анатомо-фізіологічна перебудова організму підлітка та її вплив на його психологічні особливості та поведінку. Основні психологічні новоутворення підліткового віку. Когнітивний розвиток підлітка. Особистісні зміни підлітка. Загальна психологічна характеристика соціальної ситуації розвитку у підлітковому віці. Криза підліткового віку, її основні симптоми, чинники загострення і пом'якшення.

Тема 26. Психічний розвиток особистості в ранньому юнацькому віці.

Соціальна ситуація розвитку в ранньому юнацькому віці. Розумовий розвиток старшокласника. Особистісне та професійне самовизначення. Провідний вид діяльності. Криза ранньої юності. Особливості спілкування в ранньому віці.

Тема 27. Основні завдання і категорії педагогічної психології.

Предмет, основні розділи й завдання педагогічної психології як науки. Співвідношення понять «учіння», «учбова діяльність», «навчання», «виховання». Структура учбової діяльності. Внутрішня та зовнішня мотивація учбової діяльності. Психологічні засади ефективного формування знань, навичок, умінь. Основні концепції навчання: біхевіористична, теорії програмованого та алгоритмізованого навчання, теорія поетапного формування розумових дій, концепція розвивального навчання і проблемно зорієнтоване навчання. Психологічна структура педагогічних здібностей. Основні стилі педагогічного спілкування.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усьо го	у тому числі					усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб	с.р	інд.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1												
Тема 1	6	2	-	-	4		9	1	-	-	-	8
Тема 2	8	2	2	-	4		9	1	-	-	-	8
Тема 3	10	2	2	-	6		9	1	-	-	-	8
Тема 4	12	2	4	-	6		9	-	1	-	-	8
Всього за змістовим модулем	36	8	8		20		36	3	1			32
Змістовий модуль 2												
Тема 5	6	2	-	-	4		9	1	-	-	-	8
Тема 6	8	2	2	-	4		8	-	-	-	-	8
Тема 7	10	2	2	-	6		9	1	-	-	-	8
Тема 8	8	2	2	-	4		10	1	1	-	-	8
Всього за змістовим модулем	32	8	6		18		36	3	1			32
Змістовий модуль 3												
Тема 9	8	2	2	-	4		9	1	-	-	-	8
Тема 10	6	2	-	-	4		9	1	-	-	-	8
Тема 11	8	2	2	-	4		8	-	-	-	-	8
Тема 12	8	2	2	-	4		9	1	-	-	-	8
Тема 13	8	2	2	-	4		9	-	1	-	-	8
Тема 14	8	2	2	-	4		9	-	1	-	-	8
Всього за змістовим модулем	46	12	10		24		53	3	2			48
Змістовий модуль 4												
Тема 15	6	2	-	-	4		9	1	-	-	-	8
Тема 16	8	2	2	-	4		9	-	1	-	-	8
Всього за змістовим модулем	14	4	2		8		18	1	1			16
Змістовий модуль 5												
Тема 17	6	2	-	-	4		8	-	-	-	-	8
Тема 18	8	2	2	-	4		9	1	-	-	-	8
Тема 19	8	2	2	-	4		10	1	1	-	-	8
Всього за змістовим модулем	22	6	4		12		27	2	1			24
Змістовий модуль 6												
Тема 20	10	2	2	-	6		9	1	-	-	-	8

Тема 21	10	2	2	-	6		8	-	-	-	-	8
Тема 22	10	2	2	-	6		9	-	1	-	-	8
Тема 23	12	2	4	-	6		9	1	-	-	-	8
Тема 24	16	4	4	-	8		10	1	1	-	-	8
Тема 25	10	2	2	-	6		7	-	1	-	-	6
Тема 26	12	2	4	-	6		8	1	1	-	-	6
Усього за змістовим модулем	80	16	20	-	44		60	4	4			52
Модуль 2	10		-	-	10		10	-	-	-	-	10
Разом	240	54	50	-	136		240	16	10	-	-	214

5. Теми семінарських та практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і методи сучасної психології.	2
2	Виникнення психіки як результат еволюції матерії.	2
3	Історія становлення психології як науки.	4
4	Психологія особистості та діяльності	2
5	Спілкування як міжособистісна взаємодія.	2
6	Визначення статусу члена групи в міжособистісних відносинах.	2
7	Закономірності вивчення уваги.	2
8	Сенсорно-перцептивний розвиток особистості.	2
9	Пам'ять та її процеси.	2
10	Закономірності мислення	2
11	Уява і творчість	2
12	Індивідуальні особливості емоцій, почуттів і вольової саморегуляції, їх взаємозв'язок із навчально-виховним процесом.	2
13	Темперамент і характер в структурі особистості	2
14	Здібності як індивідуально-психологічні особливості людини.	2
15	Вікова психологія як галузь психологічної науки.	2
16	Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти.	2
17	Психологічні закономірності розвитку дитини в ранньому віці.	2
18	Психічний розвиток дитини в дошкільному віці.	2
19	Психічний розвиток дитини молодшого шкільного віку.	2
20	Особливості навчально-виховного процесу в підлітковому віці.	2
21	Особливості психології раннього юнацтва.	2

22	Психологічні закономірності обдарованих та невстигаючих дітей.	2
23	Загальна характеристика педагогічної психології.	4
Разом		50

Семінарське заняття №1
ТЕМА: Предмет і методи сучасної психології
Питання для обговорення:

1. Об'єкт, предмет і завдання психології як науки. Значення психологічних знань у педагогічній діяльності.
2. Місце сучасної психології в системі наукового знання.
3. Психічні явища. Відмінності між психічними процесами, психічними станами та психічними властивостями.
4. Основні принципи сучасної психології як науки.
5. Теоретичні та науково-прикладні галузі психології.
6. Основні етапи науково-психологічного дослідження.
7. Основні вимоги до методів психології як науки.
8. Організаційні методи, інтерпретаційні методи і методи обробки даних (за Б.Г.Ананьєвим).
9. Основні емпіричні методи: спостереження та експеримент (переваги та недоліки кожного з них).
10. Додаткові емпіричні методи: тестування, опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування), аналіз процесу і продуктів діяльності, узагальнення незалежних характеристик (переваги та недоліки кожного з них).
11. Методи активного впливу на особистість: психологічне консультування, психологічна корекція, психотренінг і психотерапія.

Рекомендована література

1. Варій М. Й. Загальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій. – 3-є вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.
- 3.
4. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.
5. Корольчук, М. С. Психологія: схеми, опорні конспекти, методики [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, В. М. Марченко ; за ред. М. С. Корольчука. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2006. – 320 с.
6. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.

7. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.

8. Психологія: Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.

9. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття №2

ТЕМА: Виникнення психіки як результат еволюції матерії

Питання для обговорення:

1. Загальні відомості про нервову систему. Структура головного мозку людини.
2. Нейрон як основна структурно-функціональна одиниця нервової системи.
3. Рефлекторна діяльність мозку. Вища і нижча нервова діяльність.
4. Особливості функціонування I і II сигнальних систем.
5. Функціональна асиметрія кори великих півкуль головного мозку (функції лівої і правої півкуль).
6. Відмінності між подразливістю і чутливістю як формами відображення.
7. Стадії розвитку психіки у філогенезі
  - стадія елементарної сенсорної психіки;
  - стадія перцептивної психіки;
  - стадія інтелектуальної поведінки.
8. Основні форми поведінки:
  - інстинктивна;
  - поведінка, регульована навичками;
  - інтелектуальна.
9. Рівні функціонування психіки: свідомість, підсвідомість (несвідоме), надсвідомість. Характеристика свідомості.

Рекомендована література

1. Варій М. Й. Загальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій. – 3-є вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.

2. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.

3. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.

4. Корольчук, М. С. Психологія: схеми, опорні конспекти, методики [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, В. М. Марченко ; за ред. М. С. Корольчука. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2006. – 320 с.

5. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.

6. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.

7. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.

8. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття № 3

ТЕМА: Історія становлення психології як науки

Питання для обговорення:

1. Характеристика передумов виникнення психології.
2. Донауковий етап становлення психології.
3. Передумови відокремлення психології в самостійну наукову галузь (кін. XVIII – поч. XIX ст.).
4. Науковий етап розвитку психології. Криза психологічної науки на рубежі XIX-XX ст., її причини та наслідки.
5. Основні напрями психології: (психодинамічний напрямок, біхевіористичний напрямок, гештальтпсихологія, гуманістичний напрям, когнітивний напрям).
6. Становлення і розвиток вітчизняної психологічної думки.

Рекомендована література

1. Варій М. Й. Загальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій. – 3-є вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.

2. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.

3. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.

4. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.

5. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.

6. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.

7. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття №4

ТЕМА: Психологія особистості та діяльності

Питання для обговорення:

1. Поняття про діяльність. Мета і мотивація діяльності.

2. Структура діяльності. Засоби діяльності, процес її засвоєння: (поняття про вміння; поняття про навички; умови формування вмінь і навичок).
3. Основні різновиди діяльності.
4. Поняття особистості. Людина, індивід, особистість, індивідуальність.
5. Особистість як об'єкт і суб'єкт соціальної взаємодії.
6. Природа особистості в психологічних теоріях (О.Ф.Лазурський, З.Фрейд, К.Юнг, А.Адлер, К.Хорні, Е.Фромм, Г.Салліван, К.Роджерс, А.Маслоу, Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, О.М.Леонтьєв, К.К.Платонов, Т.М.Титаренко).
7. Склад і структура особистості:
  - спрямованість особистості, що визначає її активність і діяльність;
  - індивідуально-психофізіологічні властивості особистості (статеві, вікові особливості, патологічні зміни);
  - соціально-психофізіологічна характеристика особистості (психічні процеси, стани, властивості);
  - соціально-генетичний аспект особистості (задатки, здібності, досвід людини).

Рекомендована література

1. Варій М. Й. Загальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій. – 3-є вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.
3. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.
5. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.
6. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.
7. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття №5

ТЕМА: Спілкування як міжособистісна взаємодія

Питання для обговорення:

1. Поняття про спілкування. Засоби спілкування в психічному розвитку людини. Вербальні та невербальні засоби спілкування, їхня роль у діяльності вчителя.
2. Фізіологічні механізми мовної діяльності. Основні функції спілкування.

3. Механізми пізнання людини людиною: ідентифікація; рефлексія; причинова інтерпретація.
4. Класифікація видів спілкування.
5. Ефективність та стилі спілкування.

Рекомендована література

1. Варій М. Й. Загальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій. – 3-є вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.
3. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.
5. М’ясоїд П. А. Загальна психологія [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / П. А. М’ясоїд. – 4-те вид., стереотип. – К. : Вища школа, 2005. – 487 с.
6. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.
7. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття №6

ТЕМА: Визначення статусу члена групи в міжособистісних відносинах

Питання для обговорення:

1. Поняття про групу як об’єднання людей. Відмінні риси „групи” та „колективу”. Характеристики груп.
2. Поняття конформізму як певної поведінки людини.
3. Лідер – авторитет групи: офіційні лідери; неформальні лідери.
4. Сумісність як оптимальне поєднання якостей людей:
5. Конфлікт. Види конфлікту.
6. Дослідження міжособистісних стосунків у групі за допомогою методу соціометрії (Дж. Морено).
7. Поняття особистості. Людина, індивід, особистість, індивідуальність. Особистість як об’єкт і суб’єкт соціальної взаємодії.
8. Природа особистості в психологічних теоріях (О.Ф.Лазурський, З.Фрейд, К.Юнг, А.Адлер, К.Хорні, Е.Фромм, Г.Салліван, К.Роджерс, А.Маслоу, Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, О.М.Леонтьєв, К.К.Платонов, Т.М.Титаренко).
9. Склад і структура особистості:
- 10.Свідоме і несвідоме у структурі особистості. Самосвідомість, самооцінка, самоповага, рівень домагань.
- 11.Формування та розвиток особистості.

Рекомендована література

1. Варій М. Й. Загальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій. – 3-є вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.
3. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.
5. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.
6. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.
7. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття №7

ТЕМА: Закономірності вивчення уваги

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика уваги.
2. Сутність уваги з погляду психологів. Теорії уваги.
3. Фізіологічне підґрунтя уваги.
  - 3.1. Погляди І.П.Павлова.
  - 3.2. Вчення про домінанту О.О.Ухтомського.
4. Основні різновиди уваги:
5. Характеристика властивостей уваги: зосередженість, стійкість, обсяг, переключення, розподіл, розсіяність.
6. Значення уваги в житті та діяльності уваги.

Рекомендована література

1. Варій М. Й. Загальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій. – 3-є вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.
3. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.

5. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.

6. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.

7. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття №8

ТЕМА: Сенсорно-перцептивний розвиток особистості

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика пізнавальних психічних процесів.
2. Відчуття і сприймання як пізнавальні психічні процеси.
3. Фізіологічне обґрунтування відчуттів і сприймань. Внесок І.М.Сеченова та І.П.Павлова у визначення відчуттів.
4. Класифікація відчуттів та сприймань. Способи сприймання.
5. Основні властивості відчуттів: (якість; інтенсивність; тривалість; адаптація; синестезія; сенсibiliзація; взаємодія).
6. Основні властивості сприймання: (предметність; цілісність; структурність; константність; осмисленість).
7. Значення відчуттів і сприймань у пізнавальній діяльності людини.

Рекомендована література

1. Варій М. Й. Загальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій. – 3-є вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.

2. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.

3. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.

4. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.

5. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.

6. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.

7. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття № 9
ТЕМА: Пам'ять та її процеси
Питання для обговорення:

1. Пам'ять як підґрунтя психічного життя людини.
2. Основні теорії пам'яті.
3. Види пам'яті:
4. Процеси пам'яті: запам'ятовування; збереження; відтворення, забування.
5. Різновиди відтворення: впізнавання; згадування; пригадування.
6. Індивідуальні властивості пам'яті: швидкість; точність; міцність; готовність.
7. Значення пам'яті для діяльності педагога.

Рекомендована література

1. Варій М. Й. Загальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій. – 3-є вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.
3. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.
5. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.
6. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття №10
ТЕМА: Закономірності мислення
Питання для обговорення:

1. Соціальна природа мислення. Фізіологічне обґрунтування мислення.
2. Форми та операції мислення.
3. Класифікація мислення.
4. Індивідуальні властивості мислення: самостійність; критичність; гнучкість; глибина; широта; послідовність; швидкість; ригідність. Поняття інсайту.

Рекомендована література

1. Варій М. Й. Загальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій. – 3-є вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.
3. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.

4. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.

5. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.

6. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.

7. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття №11

ТЕМА: Уява і творчість

Питання для обговорення:

1. Уява як процес створення образів. Соціальна природа уяви. Фізіологічне підґрунтя уяви.
2. Класифікація уяви.
3. Процеси створення образів уяви: аглютинація; аналогія; гіперболізація; схематизація; акцентування; типізація.
4. Мрія як особливий вид уяви.
5. Сновидіння як форма уяви.

Рекомендована література

1. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.

2. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.

3. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.

4. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.

5. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.

6. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття №12

ТЕМА: Індивідуальні особливості емоцій, почуттів і вольової саморегуляції, їх взаємозв'язок із навчально-виховним процесом

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика емоцій та почуттів. Фізіологічні основи емоцій та почуттів.
2. Класифікація почуттів та емоцій.

3. Особливості вираження емоцій та почуттів: зовнішні; внутрішні.
4. Полярність як властивість емоцій і почуттів. Негативні та позитивні почуття і емоції.
5. Форми переживання емоцій та почуттів: настрої; афект; стрес; фрустрація; пристрасть.
6. Воля як діяльний бік розуму і морального почуття. Різновиди вольових дій.
7. Види вольової діяльності: проста; складна. Основні структурні компоненти складної вольової дії.
8. Головні властивості волі: цілеспрямованість; самостійність; ініціативність; витримка; здатність опановувати себе; наполегливість; рішучість.
9. Поняття “сили волі”. Причини і подолання слабкої волі.

Рекомендована література

1. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.
2. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352 с.
3. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.
4. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.
5. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.
6. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття №13

ТЕМА: Темперамент і характер в структурі особистості

Питання для обговорення:

1. Поняття про темперамент.
2. Історія розвитку та становлення вчення про темперамент.
3. Фізіологічна характеристика темпераменту та характеристика основних типів нервової системи за І.П.Павловим.
4. Психологічні особливості та властивості типів темпераменту (холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік).
5. Особистість і темперамент: проблеми виховання і навчання.
6. Вплив темпераменту на індивідуальний стиль діяльності людини.
7. Темперамент як основа для формування певних особистісних рис людини (вразливість, емоційність, тривожність, імпульсивність тощо).
8. Поняття про характер. Природні і соціальні передумови формування характеру.
9. Структура та характеристика провідних рис характеру людини.

10. Основні типи акцентуацій рис характеру:

11. Вікові особливості та основні умови і механізми формування характеру.

12. Характер, поведінка й учбова діяльність учня.

Рекомендована література

1. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.
2. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.
3. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.
4. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.
5. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.
6. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

Семінарське заняття №14

ТЕМА: Здібності як індивідуально-психологічні особливості людини

Питання для обговорення:

1. Поняття про здібності. Природні і соціальні передумови здібностей.
2. Фізіологічні основи здібностей.
3. Структура та види здібностей.
4. Формування та розвиток здібностей.
5. Співвідношення та якісна характеристика понять: геніальність, обдарованість, талант і майстерність.
6. Природа індивідуальних психологічних відмінностей людей за здібностями.
7. Умови та передумови формування людських здібностей.
8. Співвідношення здібностей і задатків людини.

Рекомендована література

1. Загальна психологія [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 463 с.
2. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.
3. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.
4. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.

5. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.

6. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 15

Тема: Вікова психологія як галузь психологічної науки.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Предмет вікової психології, її завдання та основні розділи. Періодизація вікового розвитку.
2. Методи дослідження у віковій психології
3. Базові поняття вікової психології як науки: "онтогенез", "вік", "розвиток", "соціальна ситуація розвитку", "провідна діяльність", "сенситивний період", "вікова криза", "зона актуального розвитку", "зона найближчого розвитку", "дозрівання", "становлення", "формування".
4. Основні фактори і рушійні сили розвитку психіки людини.
5. Психологічні зарубіжні теорії розвитку особистості.
6. Вітчизняні концепції розвитку особистості.

Рекомендована література:

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Заброцький М. М. Основи вікової психології [Текст]: навч. посібник / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. – 112 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
4. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2006. – 360 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 16

Тема: Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Закономірності виникнення та перших проявів психічної активності у пренатальний період психічного розвитку людини.
2. Анатомо-фізіологічні та психологічні особливості фази новонародженості.
3. Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення та провідна діяльність немовлячого періоду.
4. Когнітивний розвиток немовляти: сенсорно-перцептивний розвиток; розвиток пам'яті; становлення мовлення і перші прояви мислення.

Рекомендована література:

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.

2. Заброцький М. М. Основи вікової психології [Текст]: навч. посібник / М. М. Заброцький. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004. – 112 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
4. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К.: Академвидав, 2006. – 360 с.
5. Павелків, Р. В. Дитяча психологія: навч. посібник / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – К.: Академвидав, 2008. – 432 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 17

Тема: Психологічні закономірності розвитку дитини в ранньому віці

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Соціальна ситуація розвитку дитини раннього віку.
2. Характеристика психологічних новоутворень дітей раннього віку.
3. Провідний вид діяльності дітей раннього дитячого віку.
4. Пізнавальний розвиток у ранньому дитячому віці.
5. Особливості становлення регулятивної сфери в ранньому дитячому віці.

Рекомендована література:

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Заброцький М. М. Основи вікової психології [Текст]: навч. посібник / М. М. Заброцький. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004. – 112 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
4. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К.: Академвидав, 2006. – 360 с.
5. Павелків, Р. В. Дитяча психологія: навч. посібник / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – К.: Академвидав, 2008. – 432 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 18

Тема: Психічний розвиток дитини в дошкільному віці

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Соціальна ситуація розвитку.
2. Психологічні новоутворення дошкільників.
3. Характерні особливості провідної діяльності дітей дошкільного віку.
4. Особливості інших видів діяльності у дошкільному віці.
5. Когнітивний розвиток у дошкільному віці.
6. Особливості становлення регулятивної сфери в дошкільному віці.
7. Психологічна готовність дитини до навчання в школі.

Рекомендована література:

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Заброцький М. М. Основи вікової психології [Текст]: навч. посібник / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. – 112 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
4. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2006. – 360 с.
5. Павелків, Р. В. Дитяча психологія: навч. посібник / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – К. : Академвидав, 2008. – 432 с.
6. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посібник для студентів ВНЗ / Т. В. Дуткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 391 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 19

Тема: Психічний розвиток дитини молодшого шкільного віку

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Психологічний розвиток молодшого школяра.
Анатомо-фізіологічне дозрівання
Перехідний період – криза семи років
Поняття соціальної ситуації особистості молодшого школяра.
2. Особливості навчальної діяльності.
3. Розвиток пізнавальних психічних процесів: (сприймання, увага, уява, мислення, пам'ять, мовлення).
4. Розвиток особистісних рис молодшого школяра.
Емоційно-вольова сфера
Особливості формування характеру молодшого школяра.

Рекомендована література:

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Заброцький М. М. Основи вікової психології [Текст]: навч. посібник / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. – 112 с.
3. Коробко, С. Л. Робота психолога з молодшими школярами : метод. посібник / С. Л. Коробко, О. І. Коробко ; За ред. С.Д. Максименка. – К. : Літера ЛТД, 2006. – 416 с.
4. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
5. Поліщук В. М. Криза 7 років: феноменологія, проблеми: навч. посібник / В. М. Поліщук. – Суми : Університетська книга, 2005. – 118 с.

6. Поліщук С. А. Вольовий розвиток дітей молодшого шкільного віку: навч. посібник для студентів ВНЗ / С. А. Поліщук. – Суми : Університетська книга, 2005. – 158 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 20

Тема: Особливості навчально-виховного процесу в підлітковому віці.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Особливості психічного розвитку в підлітковому віці.
2. Анатомо-фізіологічні новоутворення підлітка та їх вплив на процес розвитку.
3. Криза тринадцяти років. Її причини, ознаки та поради щодо її подолання.
4. Розвиток пізнавальних процесів.
5. Перебудова навчальної діяльності та її психологічне значення.
6. Формування особистості підлітка.
7. Взаємовідносини підлітків з однолітками.
8. Особливості стосунків підлітків з дорослими, зокрема з батьками.
9. Основні особливості індивідуального підходу в роботі з "важкими підлітками".

Рекомендована література:

1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник / О. В. Скрипченко, Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Заброцький М. М. Основи вікової психології [Текст] : навч. посібник / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. – 112 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
4. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2006. – 360 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 21

Тема: Особливості психології раннього юнацтва.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Загальна характеристика ранньої юності.
2. Особливості взаємостосунків старшокласників з дорослими та однолітками.
3. Розвиток пізнавальних процесів юнаків.
4. Основні фактори формування особистості в період ранньої юності.
5. Центральне новоутворення ранньої юності – самовизначення особистісне та професійне.

Рекомендована література:

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Заброцький М. М. Основи вікової психології [Текст]: навч. посібник / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. – 112 с.
3. Кон И. С. Психология юношеского возраста: Проблемы формирования личности) : учеб пособие для студентов / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1979. – 175 с.
4. Кулагина И. Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека : учеб. пособие для студентов ВУЗ / И. Ю. Кулагина, В. Н. Колюцкий. – М. : ТЦ Сфера, при участии "Юрайт", 2003. – 464 с.
5. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
6. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2006. – 360 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 22

Тема: Психологічні закономірності обдарованих та невстигаючих дітей

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Проблема обдарованості у працях науковців.
2. Психологічні особливості навчання та виховання обдарованих та невстигаючих учнів.
3. Психологічні засади роботи з обдарованими дітьми.
4. Категорії обдарованих дітей. Інтелектуальні та емоційно-мотиваційні особливості обдарованих дітей.
5. Психологічні основи роботи з відстаючими у навчанні дітьми. Причини неуспішності. Типи невстигаючих учнів.
6. Характеристика поняття «важка дитина». Класифікація та причини виникнення «важких дітей.»

Рекомендована література:

7. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
8. Заброцький М. М. Основи вікової психології [Текст]: навч. посібник / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. – 112 с.
9. Кон И. С. Психология юношеского возраста: Проблемы формирования личности) : учеб пособие для студентов / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1979. – 175 с.
10. Кулагина И. Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека : учеб. пособие для студентов ВУЗ / И. Ю. Кулагина, В. Н. Колюцкий. – М. : ТЦ Сфера, при участии "Юрайт", 2003. – 464 с.

11.Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.

12.Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2006. – 360 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 23

Тема: Загальна характеристика педагогічної психології

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Предмет, основні розділи й завдання педагогічної психології як науки.
2. Співвідношення понять «учіння», «учбова діяльність», «навчання», «виховання». Структура учбової діяльності. Внутрішня та зовнішня мотивація учбової діяльності.
3. Психологічні засади ефективного формування знань, навичок, умінь. Основні концепції навчання: біхевіористична, теорії програмованого та алгоритмізованого навчання, теорія поетапного формування розумових дій, концепція розвивального навчання і проблемно зорієнтоване навчання.
4. Психологічна структура педагогічних здібностей.
5. Основні стилі педагогічного спілкування.

Рекомендована література:

13.Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.

14.Заброцький М. М. Основи вікової психології [Текст] : навч. посібник / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. – 112 с.

15.Кон И. С. Психология юношеского возраста: Проблемы формирования личности) : учеб пособие для студентов / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1979. – 175 с.

16.Кулагина И. Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека : учеб. пособие для студентов ВУЗ / И. Ю. Кулагина, В. Н. Колюцкий. – М. : ТЦ Сфера, при участии "Юрайт", 2003. – 464 с.

17.Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.

18.Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2006. – 360 с.

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основні принципи сучасної психології. Значення психологічних знань у педагогічній діяльності.	4
2	Додаткові методи психології: опитування, тестування, аналіз	4

	процесу та продуктів діяльності, соціометричний, біографічний методи, контент-аналіз. Складання програми дослідження школяра за допомогою обраного методу.	
3	Характеристика базових форм психічної активності: інстинктивна поведінка, регульована навичками, інтелектуальна поведінка.	6
4	Розвиток психології в рамках філософії, теології, біології та медицини. Особливості розвитку психології у II половині XIX ст. Становлення і розвиток української психологічної науки.	6
5	Види дій: внутрішні та зовнішні, теоретичні та практичні. Основні різновиди діяльності: гра, учіння, праця. Поняття про провідну діяльність.	4
6	Основні параметри особистості: єдність, стійкість, мінливість, активність. Її структура та спрямованість: потреби, мотиви, інтереси, ідеали, переконання, світогляд. Шляхи, умови та фактори особистісного зростання.	4
7	Рівні спілкування. Різновиди спілкування. Засоби невербального спілкування, їх роль у діяльності педагога.	6
8	Основні методи дослідження взаємовідносин у групі: спостереження, соціометрія, референтометрія.	4
9	Теорії уваги. Уважність як властивість особистості. Методики дослідження та розвитку властивостей уваги школярів.	4
10	Класифікація відчуттів. Характеристика окремих їх видів. Властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, константність.	4
11	Класифікація та види сприймання. Спостереження і спостережливність. Методики дослідження властивостей сприймання.	4
12	Теорії пам'яті. Індивідуально-психологічні особливості пам'яті, методики їх дослідження та розвитку.	4
13	Види мислення. Етапи розв'язування мислительних задач. Індивідуально-психологічні особливості мислення, методики їх дослідження та розвитку.	4
14	Індивідуально-типологічні особливості уяви. Уява і творчість. Методи стимулювання творчої активності.	4
15	Теорії емоцій. Індивідуальні особливості емоційно-почуттєвої сфери людини. Саморегуляція емоційних станів.	4
16	Вольові якості особистості, їх діагностика та методи формування.	4
17	Типи темпераменту: холеричний, сангвінічний, флегматичний, меланхолічний. Методики вивчення.	4
18	Риси характеру, методики їх дослідження та психологічні засади формування у виховному процесі.	4
19	Структура здібностей. Види здібностей. Методики	4

	дослідження індивідуальних особливостей здібностей школяра.	
20	Методологія та базові принципи психолого-педагогічного пізнання. Методи дослідження у педагогічній психології і специфіка їх застосування при роботі з дітьми дошкільного віку.	6
21	Психолого-педагогічні аспекти взаємодії дитини із сучасними інформаційно-комунікативними засобами у процесі учіння.	6
22	Наступність у системі «дошкільна освіта – початкова шкільна освіта» і структура психологічної готовності дитини до школи. Мотиваційна, розумова, емоційно-вольова готовність, готовність до спілкування з учителем та однокласниками.	6
23	Психологічні аспекти виховання характеру дитини. Вікові аспекти виховання дошкільників.	6
24	Психолого-педагогічні засади інклюзивної дошкільної освіти (загальна характеристика).	8
25	Динаміка професійного становлення та професійна самореалізація педагога.	6
26	Проблема педагогічного конфлікту та основні його типи в умовах ДНЗ.	6
Усього		136

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ НА СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ

1-2 бали – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання для виконання за зразком; користується додатковими джерелами.

3 бали – знання студента є достатньо ґрунтовними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки та залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент виявляє вміння рецензувати відповіді інших та опрацьовувати матеріал самостійно.

4 бали – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної учбової діяльності; вирішує творчі завдання;

відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

5 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

7. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

I. Теоретичного характеру:

1. Предмет і значення психології.
2. Основні методи психології.
3. Допоміжні методи психології.
4. Розвиток психіки у філогенезі.
5. Розвиток психологічної науки в древні часи.
6. Виникнення і розвиток психології в Україні.
7. Розвиток психологічної науки за кордоном.
8. Основні напрямки психології.
9. Діяльність особистості та її види.
10. Проблема визначення особистості в психології.
11. Теорії особистості.
12. Потреби та інтереси особистості.
13. Формування та розвиток особистості (самооцінка, самосвідомість, самоповага, самоконтроль, самореалізація, рівень домагань).
14. Засоби спілкування (вербальні та невербальні).
15. Функції спілкування.
16. Форми спілкування.
17. Ефективність та стилі спілкування.
18. Кризи і конфлікти в житті людини.
19. Види груп.
20. Види уваги.
21. Загальна характеристика відчуттів.
22. Види сприймання.
23. Властивості сприймання.
24. Операції мислення.
25. Види мислення.
26. Процеси пам'яті.
27. Види емоцій.
28. Уява як психічний процес.
29. Теорії волі.
30. Психологічна характеристика темпераменту.
31. Структура характеру.

32. Акцентуації рис характеру.
 33. Структура здібностей.
 34. Формування та розвиток здібностей.

II. Практичного спрямування (письмове есе):

1. Знайти, крім запропонованих у посібнику, ще й інші визначення предмету педагогічної психології. Чи відрізняються вони радикально між собою? Описати своє власне бачення предмету й завдань педагогічної психології на основі актуальних проблем сучасної дошкільної освіти.

2. Які методи психолого-педагогічного дослідження застосовувалися вашими педагогами чи шкільними психологами? Якими були причини та наслідки такого застосування? Проаналізувати на основі цього власне розуміння сенсу відомої фрази про «піддослідного кроля» (а також на прикладі можливих спотворень процесу педагогічної взаємодії з дитиною).

3. Підібрати ще, окрім випадку з хлопчиком Альбертом, приклади експериментальних програм дослідження дітей, котрі порушують сучасні правила психологічної етики. Як можна було б оминати подібні проблеми? Описати своє власне бачення меж і можливостей етики психологічного дослідження.

4. Знайти описи процедури й результатів 2-3-ьох формувальних експериментів, які були проведені з дітьми дошкільного віку та знайшли активне відображення в науково-психологічній літературі. Які з них не втрачають своєї актуальності й у наш час? Чому?

5. Підібрати прізвища та відповідні уривки з праць відомих педагогів і психологів, які були «за» чи «проти» педології. Аргументи якого «табору» більше переконують? Проаналізувати відповідні аргументи фахівців та описати своє власне ставлення до педології, її досягнень та упущень.

6. Якщо дещо змінити контекст відомого висловлювання, то українська педагогічна психологія хоч у чомусь «веде за собою» світовий її розвиток чи переважно «плентається в нього у хвості»? Обґрунтувати власну думку фактами розвитку вітчизняної науки.

7. Спробувати сформулювати власну тему (проблему) дослідження у ракурсі педагогічної психології, котра має важливе суспільне значення. Обґрунтувати свою думку прикладами з життя, тelenовин, газетних публікацій, інтернет-видань.

8. Які види учіння (за його механізмами) є найбільш значущими для розвитку людини? Обґрунтуйте свою думку прикладами з власного життя або життя добре знайомих людей. Чи справді такі подібні механізми учіння у людини й тварин, як про це стверджують біхевіористи? А в дошкільному віці?

9. Що, на вашу думку, більшою мірою визначає особистісний розвиток людини – генетика чи навчання й виховання? Обґрунтуйте свої міркування прикладами з власного життя, життя знайомих осіб або біографій видатних постатей.

10. Якою мірою зовнішня оцінка, зокрема, педагогічна, впливає на життя й розвиток дитини? Опишіть власні приклади такого впливу. Що можна порадити в цьому контексті батькам і вихователям дитини?

11. Існують різні погляди на методи, засоби та оптимальні строки формування елементів учбової діяльності в дошкільному віці. Так, поряд з ідеєю ампліфікації О.В.Запорожця розроблено чимало теорій інтенсивного раннього навчання дитини. Порівняйте відомі вам підходи та обґрунтуйте власну точку зору на окреслену проблему.

12. Період від 3-ьох до 5-ти років у психолого-педагогічній літературі часто образно характеризується як вік «чомучок». Пізніше, як свідчать дослідження та практика, підвищений пізнавальний інтерес дошкільників помітно спадає. Спробуйте проаналізувати основні причини такого феномену. Що можуть і повинні робити для подолання зазначеної негативної тенденції вихователі ДНЗ?

13. Психологічна готовність до школи – багатокомпонентна характеристика. Яким чином взаємозв'язані базові її складові й чи можна формувати одні з них через вплив на інші? Знайдіть у спеціальній літературі детальний опис методів розвитку компонентів психологічної готовності дитини до школи та систематизуйте ці методи.

14. Психологи стверджують, що покарання – дуже неефективний прийом виховання. Чи згодні ви з такою думкою? Наведіть докази власної позиції за допомогою реальних життєвих прикладів (зі свого життя або життя знайомих осіб).

15. Сучасне гуманістично та особистісно зорієнтоване виховання закликає не задіювати механізмів об'єктно спрямованих маніпуляцій з особистістю дитини. Виходячи з розуміння сутності самого поняття виховання та його прийомів, чи можна стверджувати про цілковите уникнення подібних маніпуляцій? За яких умов виховний процес максимально наблизатиметься до «ідеального»? Опишіть власне бачення проблеми.

16. Згідно з теорією Л.Кольберга, більшість дітей дошкільного віку перебувають на стадії доморального розвитку. Як відомо, відповідна концепція побудована на основі врахування стадій розвитку інтелекту за Ж.Піаже. Спробуйте в контексті логіки відомих експериментів Л.Обухової описати можливі педагогічні кроки на шляху «пришвидшення» морального розвитку дошкільників.

17. Обдарована дитина – це «дар природи» чи наслідок особливого виховання? Висловіть власне бачення даної проблеми зі спробою визначення орієнтовних пропорцій зазначених факторів (біологічного та соціального) у становленні високого рівня розвитку здібностей особистості. Чим конкретно може допомогти вихователь обдарованій дитині в умовах звичайного ДНЗ?

18. У спеціальній літературі підберіть приклади (крім відомого дослідження А.Бандури) експериментів, в яких вивчалася агресивна поведінка людини. Чи допомагають ці дослідження у кращому розумінні причин виникнення і шляхів подолання дитячої агресивності? Перегляд чималої кількості сучасних дитячих мультфільмів і фільмів з нерідко доволі агресивними сюжетами сприяє більшою мірою наслідуванню «нехорошої» поведінки їх героїв чи, навпаки, розрядці вроджених негативних потягів? Обґрунтуйте обрану точку зору.

19. Підберіть наукові матеріали про дитячі страхи. Спробуйте скласти своєрідний їх рейтинг за силою та частотністю виникнення (орієнтуючись, зокрема, на праці О.Захарова). Пригадайте і власне дитинство. Які з описаних

психологами страхів найбільшою мірою зачепили саме вас? Що їх спровокувало та посилювало? І як це, імовірно, вплинуло на ваше особистісне становлення?

20. Віднайдіть у спеціальній літературі якомога повніший список професій соціономічного типу. Спробуйте порівняти найбільш поширені серед них за кількома обраними та самостійно сформульованими критеріями. Яка з цих професій найбільш близька до фаху педагога? Яких педагогічних здібностей вона так само потребує для успішного оволодіння? Можливо, варто переймати щось і вихователю від представників саме цієї професії?

21. Яким повинен бути сучасний вихователь дітей дошкільного віку? Складіть відповідний психологічний портрет із рейтингом найбільш важливих, на вашу думку, якостей. Можна обґрунтувати свою думку матеріалами біографії якогось відомого й талановитого вихователя. Якою мірою ви відповідаєте цьому ідеалові? Що можете зробити в напрямку самовдосконалення вже в наближчий місяць, рік? А що, на вашу думку, прийде тільки з досвідом реальної роботи?

22. Як ви вважаєте, синдром емоційного вигорання – поширений феномен? Чи зустрічалися такі люди, котрі висловлювали подібні скарги? Спробуйте проаналізувати власні індивідуально-психологічні особливості – якою мірою ви особисто підпадаєте під вплив стресогенних факторів і чи робите щось із метою профілактики або боротьби зі стресами? Спробуйте підібрати у спеціальній психологічній літературі опис методів запобігання стресу та прийоми його подолання.

23. Спробуйте скласти анкету, спрямовану на виявлення ймовірного функціонування у педагогічному спілкуванні відомих комунікативних бар'єрів. Опитайте за допомогою неї одного або декілька відомих вам педагогів. Чи проявилися в результатах анкетування такі бар'єри та інші труднощі педагогічного спілкування? Що, на вашу думку, в даному випадку стало причиною їх появи? Підберіть у спеціальній літературі поради, психологічні вправи, спрямовані на оптимізацію педагогічного спілкування.

24. Спробуйте скласти анкету, спрямовану на виявлення у педагогічному спілкуванні механізму стереотипізації та ефектів соціальної перцепції. Опитайте за допомогою неї одного або декілька відомих вам педагогів. Якими бачать дітей – своїх учнів і вихованців – сьогоднішні вчителі та вихователі? Можливо, виявляються певні новітні тенденції у такому сприйнятті? Опишіть приклади відомих вам ситуацій проявів соціальної стереотипізації у педагогічному спілкуванні та запропонуйте практичні поради з метою їх усунення.

25. Чи можливе, на вашу думку, уникнення педагогічних конфліктів у сучасному колективі ДНЗ, школи? Чому? Які серед таких конфліктів є найбільш поширеними? Проаналізуйте їх чинники, виходячи не тільки з даних наукової літератури, а й, наприклад, із результатів опитування відомих вам педагогів. Підберіть у спеціальних наукових виданнях поради, психолого-педагогічні прийоми, корекційні вправи, метою яких є як запобігання, так і подолання конфліктних ситуацій між вихователями та дітьми, вихователями та батьками, вихователями та їх колегами.

Порядок подання та захист ІНДЗ

1. Звіт про виконання ІНДЗ подається у вигляді реферату обсягом до 10 арк.
2. ІНДЗ подається викладачу не пізніше ніж за 2 тижні до підсумкового контролю або завершення семестру.
3. Оцінка за ІНДЗ виставляється на заключному занятті (семінарському, практичному) на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом ІНДЗ. Можливий захист завдання шляхом усного звіту студента про виконану роботу (до 5-ти хв.).
4. Оцінка за ІНДЗ враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Максимальна кількість балів – 15.

Критерії оцінювання ІНДЗ

При розробленні критеріїв оцінки за ІНДЗ береться за основу повнота і правильність виконання завдання, ступінь усвідомлення та розуміння студентом навчального матеріалу проблемного характеру; враховується здатність студента диференціювати, інтегрувати та уніфікувати отримані знання, застосовуючи наукову термінологію; уміння здійснювати самостійний пошук та використання додаткового матеріалу для глибокого, логічного і творчого аналізу вивченого; уміння творчо застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; мовленнєве оформлення відповіді тощо.

1 бал – студент має початковий рівень знань і не виявляє інтерес до навчального матеріалу; механічно відтворює зміст відповідного параграфу підручника/посібника; копіює певне завдання без будь-яких власних висновків та узагальнень;

2 бали – студент виявляє первинний інтерес до навчального матеріалу; має фрагментарні навички в роботі з підручником, але самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі; здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання;

3 бали – студент знає близько половини навчального матеріалу і здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача; описує явища, процеси без пояснень їх причин; за допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, але слабо орієнтується в поняттях;

4 бали – студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, але відтворює його з помилками та неточностями; здатен з помилками й неточностями дати визначення основних понять; відповіді на додаткові питання непослідовні та нелогічні;

5 балів – студент має стійкі навички роботи з текстом підручника; може самостійно оволодіти більшою частиною навчального матеріалу; формулює поняття, наводить приклади, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен за необхідності використовувати наочні матеріали;

6 балів – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу; може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена;

7 балів – студент самостійно відтворює домінуючу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати набуті знання при розв’язуванні психологічних задач; користується додатковими джерелами;

8 балів – студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал; розуміє основоположні теорії та факти, встановлює причинно-наслідкові зв’язки між ними; вміє застосовувати засвоєний матеріал у стандартних ситуаціях;

9 балів – студент вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних теоретичних положень; самостійно користується додатковими джерелами; свідомо контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає таблиці та схеми;

10 балів – знання студента є достатньо повними; він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно описує певні явища з точки зору їх смислового взаємозв’язку; відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими фрагментарними неточностями;

11 балів – студент вміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв’язки та залежності між явищами та фактами, розглядати виявлені закономірності, робити самостійні висновки; загалом належною мірою контролює власну учбову діяльність;

12 балів – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатен використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали;

13 балів – студент самостійно визначає окремі цілі власної учбової діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об’єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну щодо власної;

14 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ;

15 балів – студент вміє ставити й розв’язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал у будь-якій формі; активно розвиває свої обдарування та нахили; вільно висловлює перспективи у відповідній сфері досліджень.

8. Методи навчання

При викладанні навчальної дисципліни «Психологія» використовуються пояснювально-ілюстративні методи з використанням мультимедійних презентацій та проблемні методи навчання із застосуванням:

- розв’язання проблемних завдань;
- виконання індивідуальних психологічних досліджень; тестових завдань;
- прийомів рольової гри;
- доповідей та повідомлень;

- активізації самостійного вивчення студентами літератури;
- навчальних дискусій.

9. Методи контролю

Методами контролю в курсі є поточний контроль, оцінка звіту та виступу із доповіддю, виконання самостійної роботи за темами.

Поточний контроль – проводиться викладачем на аудиторних заняттях. Завданнями поточного контролю є перевірка рівня підготовки студентів до сприйняття та обговорення теоретичного матеріалу з курсу, до виконання практичної роботи, заохочення навчальної активності студентів. Основною метою поточного контролю є забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та студентами у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів.

Оцінка звіту з виконання самостійної практичної роботи за темами тематичних занять, що відбиває ступінь засвоєння студентом навичок організації практичної роботи з курсу.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

I семестр														ІНДЗ	Підсумковий тест	Разом
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14			
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	10	20	100

II семестр										ІНДЗ	Підсумковий тест	Разом
T15	T16	T17	T18	T19	T20	T21	T22	T23	T24			
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	15	40	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену (диференційованого заліку)	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання за національною шкалою

Оцінка А «5» («відмінно») (90–100): студент виявляє міцні, глибокі та системні знання навчально-програмованого матеріалу; відповідь студента повна,

правильна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення навчального матеріалу; демонструє вміння самостійно знаходити та користуватися джерелами інформації, критично оцінювати окремі нові факти, явища, ідеї, встановлювати причинно-наслідкові та міжпредметні зв'язки, робити аргументовані висновки; користується широким арсеналом засобів доказів власної думки, вирішує складні проблемні завдання; виявляє варіативність мислення і раціональність у виборі способів розв'язання практичних завдань; творчо застосовує професійні вміння і навички; вміє пов'язати теорію з практикою; володіє культурою викладу інформації, мова студента грамотна.

Оцінка В «4» («добре») (82–100): студент виявляє міцні, повні, ґрунтовні знання навчально-програмованого матеріалу; демонструє розуміння основоположних теорій і фактів, вміння аналізувати, порівнювати та систематизувати інформацію, встановлювати зв'язок з обраною професією та робити висновки; використовує загальновідомі докази у власній аргументації; вільно застосовує матеріал у стандартних ситуаціях; відповідь студента в цілому правильна, логічна та достатньо обґрунтована, однак при відповіді та виконанні практичних завдань допускає несуттєві помилки; рівень мовленнєвої культури відповідає загальноприйнятим нормам.

Оцінка С «4» («добре») (75–81): студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, проте його знання недостатньо глибокі та осмислені; відповідь на рівні загальних уявлень про предмет; демонструє деяке порушення логічності й послідовності викладу матеріалу; виявляє вміння частково аналізувати навчальний матеріал, порівнювати та робити певні, але неконкретні й неточні висновки; не вміє пов'язати теоретичні положення з практикою; має фрагментарні навички в роботі з джерелами інформації; виявляє невисоку культуру викладу знань.

Оцінка Д «3» («задовільно») (67–74): студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення; виявляє елементарні знання фактичного матеріалу; викладає матеріал уривчастими реченнями, при відповіді допускає суттєві помилки, які не здатен виправити після коректування запитань; недостатньо володіє розумовими операціями; відсутні уміння і навички у роботі з джерелами інформації; не вміє логічно мислити та викласти свою думку.

Оцінка Е «3» («задовільно») (60–66): має мінімально достатні знання з дисципліни, зі значними помилками; у загальному недостатньо орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не досить впевнено, з суттєвими помилками застосовує знання ув практичних ситуаціях.

Оцінка F «2» (35-59) (з можливістю повторного складання): студент не має мінімально достатніх знань з дисципліни; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не виявляє павичок застосування знань у практичних ситуаціях; демонструє; не виявляє творчі уміння застосування знань, навичок у навчально-дослідній та практичній діяльності.

Оцінка FX «2» («незадовільно») (0–34) (з обов'язковим повторним курсом): не має мінімально достатніх знань з дисципліни; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не виявляє навичок застосування знань у практичних ситуаціях.

11. Методичне забезпечення

1. Комплекс навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни (тексти лекцій, розробки семінарських занять, питання тестового контролю, завдання для індивідуальної роботи тощо).
2. Підручники та посібники з психології (загальної, педагогічної, історії психології).
3. Періодичні фахові видання (журнали «Педагогіка і психологія», «Психологія і суспільство», «Практична психологія та соціальна робота», газета «Психолог»).
4. Тематичні Інтернет ресурси.

12. Рекомендована література

Основна

1. Бондаренко О.Ф. Основи психології : Підручник / О.Ф.Бондаренко. – К. : Освіта України, 2009. – 328 с.
2. Варій М. Й. Загальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій. – 3-є вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
3. Вікова та педагогічна психологія [Текст] : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
4. Власова О. І. Педагогічна психологія [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / О. І. Власова. – К. : Либідь, 2005. – 399 с.
5. Волошина Л.В., Долинська С.О. Загальна психологія : практикум : навч. Посібник / Л.В. Волошина, С.О. Долинська. – К. : Каравела, 2005. – 280 с.
6. Головінський І. Педагогічна психологія [Текст] / І. Головінський. – К. : Аконт, 2003. – 287 с.
7. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / Т. В. Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2007. – 391 с.
8. Дрозденко К.С. Загальна психологія в таблицях і схемах: Навч. посібник / К.С. Дрозденко. – К. : ВД „Професіонал”, 2004. – 304с.

9. Загальна психологія : навчальний посібник / О. П. Сергєєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О.В. Пасєка ; МОН України, Київський ун-т імені Бориса Грінченка. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 295с.
10. Загальна психологія [Текст]: навч. посібник для студентів ВНЗ / С. Д. Максименко, В. О. Зайчук, В. В. Клименко та ін.; за ред. С. Д. Максименка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 704 с.
11. Загальна психологія [Текст]: підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: Либідь, 2005. – 463 с.
12. Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О., Темрук О.В.. Загальна психологія: Практикум: Навч. посібн. / В.В. Волошина, Л.В. Долинська, С.О. Ставицька, О.В. Темрук – К.: Каравела, 2005. – 280 с.
13. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник : Суми : Університетська книга, 2011. – 352с.
14. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / Т. С. Кириленко. – К. : Либідь, 2007. – 254 с.
15. Корольчук М.С. Історія психології: [Навч. посібник] / М.С. Корольчук, П.П. Криворучко. – К.:Ельга; Ніка - Центр, 2010. – 248с.
16. Корольчук, М. С. Психологія: схеми, опорні конспекти, методики [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, В. М. Марченко ; за ред. М. С. Корольчука. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2006. – 320 с.
17. Кутішенко, В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій) [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
18. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С.Д. Максименко. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 272с.
19. Махній М.М. Історія психологічної думки: навчальний посібник / М.М. Махній, М. А. Скок.- Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2010. – 256 с.
20. М'ясоїд П. А. Загальна психологія [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / П. А. М'ясоїд. – 4-те вид., стереотип. – К. : Вища школа, 2005. – 487 с.
21. Немов Р.С. Психологія: В 3-х кн. / Р. С. Немов – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 1: Общие основы психологии. – 688 с.
22. Основи психології [Текст]: навч. посібник / А. І. Веракіс, Ю. І. Завалевський, К. М. Левківський. – К.-Х., 2005. – 415 с.
23. Основи психології [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / О. В. Киричук, В. А. Роменець, Т. С. Кириленко та ін. ; за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.
24. Основи психології: Підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – К.: Либідь, 2002. – 630 с.

25. Палеха Ю. І. Основи психології та педагогіки [Текст] : навч.-метод. посібник / Ю. І. Палеха, В. І. Герасимчук, О. М. Шиян. – 2-е вид. доп. – К. : Вид-во Європ. Ун-ту, 2003. – 162 с.
26. Пальм Г.А. Загальна психологія: навч. посіб. / Г.А. Пальм. – К. : ЦУЛ, 2009. – 256 с.
27. Потапюк Л. М. Вікова та педагогічна психологія [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / Л. М. Потапюк. – Луцьк : ПП Іванюк, 2010. – 214 с.
28. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів: близько 3000 слів / сост. В.Б. Шапарь. - Х.: Прапор, 2009. – 672 с.
29. Психологія: Навч. посіб. / О.В. Винославська, О.А. Брусенко. — К.: ІНКОС, 2005. - 352 с.
30. Психологія: Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.
31. Роменець В.А. Історія психології: Стародавній світ. Середні віки, Відродження. Навч. посіб / В.А. Роменець. – К.: Либідь, 2005. – 416с.
32. Роменець В.А. Історія психології: XVII століття. Епоха Просвітництва. Навч. посіб / В.А. Роменець. – К.: Вища школа, 2006. – 1000с.
33. Роменець В.А. Історія психології: XIX – поч. XX століття. Навч. посіб / В.А. Роменець. – К.: Вища школа, 1995. – 614с.
34. Роменець В.А., Маноха І.Б. Історія психології XX століття. Навч. посіб / В.А. Роменець, І.Б. Маноха. – К.: Либідь, 1998. – 992с.
35. Русинка І. І. Психологія: Навчальний посібник / І.І. Русинка. – К.: Знання, 2007. – 367 с.
36. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2012. – 464с.
37. Савчин М. В. Педагогічна психологія [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / М. В. Савчин. – К. : Академвидав, 2007. – 422 с.
38. Статінова Н. П. Основи психології та педагогіки [Текст] : навч. посібник для студентів вищих закладів освіти / Н. П. Статінова, Г. П. Сень. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. – 346 с.
39. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – 2-ге вид., випр., доп. – К. : Академвидав, 2006. – 519 с.
40. Степанов О. М. Педагогічна психологія [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2011. – 413 с.
41. Цимбалюк І.М, Яницька О.Ю. Загальна психологія. Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів / І.М. Цимбалюк, О.Ю. Яницька. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.
42. Цимбалюк, І. М. Психологія [Текст] : навч. посібник / І. М. Цимбалюк. – К. : ВД „Професіонал”, 2004. – 216 с.

Додаткова:

1. Баклицький І.О. Психологія праці. Посібник / І.О. Баклицький. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 504 с.

2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку [Текст] : навч. посібник / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 254 с.
3. Бондаренко А. Ф. Основи психології [Текст] : учеб. для студентів гуманитарних вузів / А. Ф. Бондаренко. – К. : Освіта України, 2009. – 328 с.
4. Бондарчук О. І. Експериментальна психологія [Текст] : курс лекцій / О. І. Бондарчук. – К. : МАУП, 2003. – 120 с.
5. Бродовська В. Й. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові [Текст] / В. Й. Бродовська, І. П. Патрик, В. Я. Яблонко. – 2-е вид. – К. : ВД "Професіонал", 2005. – 222 с.
6. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика [Текст] : учеб. пособие для студентів ВУЗ / Л. Ф. Бурлачук. – С-Пб : Питер, 2003. – 350 с.
7. Варій М. Й. Основи психології і педагогіки [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / М. Й. Варій, В. Л. Ортинський. – 2-ге вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 374 с.
8. Варій М.Й. Психологія особистості: навч. пос. / М.Й. Варій. – К.: Центр на вчальної літератури, 2008. – 592 с.
9. Вашека Т. В. Психологія спілкування [Текст] : навч.-метод. комплекс для студентів ВНЗ / Т. В. Вашека, І. С. Гічан. – К. : Книжкове вид-во НАУ, 2006. – 183 с.
10. Виховання духовності особистості [Текст] : навч.-метод. посібник / М. Й. Боришевський, Л. І. Пилипенко, О. І. Пенькова та ін. ; Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України; за ред. М. Й. Боришевського. – К., 2013. – 103 с.
11. Волянська О.В. Соціальна психологія [навч. посібник] / О.В.Волянська, А.М. Ніколаєвська. – К.: Знання, 2008. – 275 с.
12. Галян І. М. Психодіагностика [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / І. М. Галян. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Академвидав, 2011. – 463 с.
13. Джонсон В. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування [Текст] / Джонсон, В. Девід ; Пер.з англ. В. Хомик. – К. : ВД. "КМ Академія", 2003. – 284 с.
14. Життєва компетентність особистості: від теорії [Текст] : наук.-метод. посіб. / за ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : ХНРБЦ, 2006. – 633 с.
15. Жуков С. М. Історія психології [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / С. М. Жуков, Т. В. Жукова. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
16. Занюк С. С. Психологія мотивації та емоцій [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / С. С. Занюк. – Луцьк : Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 1997. – 179 с.
17. Карнегі Д. Як завойовувати друзів та впливати на людей; Як виробляти в собі впевненість і впливати на людей, виступаючи прилюдно; Як перестати хвилюватись і почати жити [Текст] / Д. Карнегі. – Х. : ВАТ "Харківська книжкова фабрика ім. М.В. Фрунзе, 2005. – 560 с.
18. Конфліктологія [Текст] : навч. посібник для ВНЗ. – Львів : ЛІСВ, 2007. – 326 с.

19. Копець Л. В. Психологія особистості [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / Л. В. Копець. – 2-е вид. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 458 с.
20. Коробко С. Л. Робота психолога з молодшими школярами [Текст] : метод. посіб. / С. Л. Коробко, О. І. Коробко ; за ред. С. Д. Максименка. – К. : Літера ЛТД, 2006. – 416 с.
21. Корольчук М. С. Психодіагностика [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло ; за ред. М. С. Корольчука. – К. : Ельга, Ніка - Центр, 2005. – 400 с.
22. Ложкін Г. В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / Г. В. Ложкін, Н. І. Пов'якель. – К. : ВД „Професіонал”, 2007. – 407 с.
23. Макарова Л. Л. Загальна психологія: методичні розробки семінарських занять [Текст] : навч. посібник / Л. Л. Макарова, В. М. Сенельников. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 200 с.
24. Максименко С. Д. Експериментальна психологія (дидактичний тезаурус) [Текст] : навч. посібник / С. Д. Максименко, Е. Л. Носенко. – К. : МАУП, 2002. – 128 с.
25. Максименко С. Д. Експериментальна психологія : підручник для студ. ВНЗ / С. Д. Максименко, Е. Л. Носенко ; МОН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка. – К. : Центр учбової л-ри, 2008. – 358с.
26. Москаленко В. В. Соціальна психологія [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / В. В. Москаленко. – 2-е вид., випр. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 687 с.
27. М'ясоїд П. А. Задачі з курсу загальної психології [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / П. А. М'ясоїд. – К. : Вища школа, 2000. – 183 с.
28. Орбан-Лембрик, Л. Е. Соціальна психологія [Текст] : посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2005. – 446 с.
29. Павелків Р. В. Дитяча психологія [Текст] : навч. посібник для самостійної роботи студента ВНЗ / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – К. : Академвидав, 2011. – 373 с.
30. Пальм Г. А. Загальна психологія [Текст] : навч. посібник з мультимедійним курсом для студентів ВНЗ / Г. А. Пальм. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 487 с.
31. Пашукова І. Т. Практикум із загальної психології [Текст] / І. Т. Пашукова, А. І. Допіра, Г. В. Дьяконов ; за ред. Т. І. Пашукової. – К. : Знання, 2000. – 204 с.
32. Практическая психология в тестах, или как научить понимать себя и других [Текст]. – М. : АСТ-ПРЕСС, 2001. – 376 с.
33. Психология [Текст] : учеб. пособие для учащихся педагогических училищ / Под ред. В.А.Крутецкого. – 2-е изд., перера. и доп. – М. : Просвещение, 1974. – 304 с.
34. Психологічна енциклопедія [Текст] / авт.-упоряд. О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 423 с. – (Енциклопедія ерудита).

35. Психологія [Текст]: підручник для студентів ВНЗ / Ю. Л. Трофімов, М. І. Алексєєва, П. А. Гончарук та ін.; За ред. Ю. Л. Трофімова. – 6-е вид., стереотип. – К.: Либідь, 2008. – 560 с.
36. Психологія навчання [Текст] / за ред. Б. Ф. Баєва. – К.: Рад. школа, 1972. – 136 с.
37. Роменець В. А. Психологія творчості [Текст]: навч. посіб. для студентів ВНЗ / В. А. Роменець. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 2004. – 287 с.
38. Савелюк Н. М. Психологія педагогічна [Текст]: навч. посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» / Н. М. Савелюк. – Кременець: В-во КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2012. – 300 с.
39. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності [Текст]: навч. посібник для студентів ВНЗ / В. А. Семиченко. – К.: Вища школа, 2004. – 335 с.
40. Сергієнко Л. П. Основи наукових досліджень у психології: кваліфікаційні та дипломні роботи: навч. посіб. / Л. П. Сергієнко. – К.: Професіонал, 2009. – 240 с.
41. Сто великих психологов [Текст]. – М.: Вече, 2004. – 432 с.
42. Столяренко Л. Д. Педагогическая психология [Текст]: учеб. пособие для студентов ВУЗ / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 544 с.
43. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності [Текст] / Т. М. Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – 375 с.
44. Ткалич М. Г. Гендерна психологія [Текст]: навч. посібник для студентів ВНЗ / М. Г. Ткалич. – К.: Академвидав, 2011. – 245 с.
45. Філоненко М. М. Психологія спілкування [Текст]: підручник для студентів ВНЗ / М. М. Філоненко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 223 с.
46. Хрестоматия по психологии [Текст] / сост. В. В. Мироненко; под ред. А. В. Петровского. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1987. – 447 с.
47. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування [Текст]: навч. посібник для студентів ВНЗ / І. М. Цимбалюк. – К.: ВД "Професіонал", 2007. – 458 с.
48. Шапарь В. Б. Как читать человека по лицу, почерку, позе, мимике, жестам [Текст] / В. Б. Шапарь. – Х.-Белгород: Клуб семейного досуга, 2010. – 333 [1] с.
49. Эффективный учитель [Текст]: практическая психология для педагогов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1995. – 478 с.
50. Яблонко В. Я. Психолого-педагогічні основи формування особистості [Текст]: навч. посібник для студентів ВНЗ / В. Я. Яблонко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 257 с.

13. Інформаційні ресурси

- <http://psi.webzone.ru/index.htm> – інтерактивний психологічний словник.
- <http://flogiston.ru/articles> – публікації з проблем загальної, педагогічної, соціальної психології.
- <http://www.psychology.ru> – новини, електронна бібліотека, тести-он-лайн, форуми.
- <http://psychology.net.ru> – новини психології, публікації та книги, тести, форум і чат.
- <http://psy.piter.com/library> – електронна бібліотека психологічної літератури.

<http://www.psyedu.ru/index.phtml> – електронний журнал «Психология и образование».

<http://petropal.narod.ru/blanks.htm> – бланки для популярних психодіагностичних методик.

<http://www.rsl.ru/ru/s3/s331/s122/d1312/d13124792> – посилання на усі популярні психологічні інтернет-ресурси.